

6. **Елканов С. Б.** Основи професійного самовоспитання майбутнього учителя / С. Б. Елканов. – М. : Просвещение, 1989. – 198 с.
7. **Завалко К. В.** Методика проведення мікроуроків в процесі самовдосконалення виконавської майстерності майбутнього вчителя музики (скрипаля): метод. реком. / К. В. Завалко. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. – 20 с.
8. **Калініченко А. І.** Деякі аспекти організації самовиховання студентської молоді / А. І. Калініченко // зб. наук. праць “Проблеми освіти”, № 25. – Київ, 2001. – С. 162–166.
9. **Калініченко А. І.** Самовиховання як засіб творчої реалізації студентської молоді / А. І. Калініченко // Молодь у сучасному світі: морально – естетичні та культурологічні виміри: матер. наук.-практ. конф. – Львів, 2001. – С. 188–190.
10. **Морозова О. О.** Самовдосконалення як умова формування мотивації до музично-педагогічної діяльності / О. О. Морозова // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. матер. VII пед.-мист. читань пам’яті проф. О. П. Рудницької / [за ред. О. М. Отич]. – Чернівці: Зелена Буковина, 2010. – С. 360–362.
11. **Найда Ю. М.** Формування власного стилю викладання музики у студентів вищих педагогічних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 “Теорія та методика музичного навчання” / Ю. М. Найда. – К., 2012. – 20 с.

УДК 378.091.21 : 78.071.2

Г. Г. Ониськів

ЕФЕКТИВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКИХ НАВИЧОК МУЗИКАНТІВ

В статті розглядається процес формування інструментально-виконавських навичок майбутніх учителів музичного мистецтва. Розкривається зміст експериментально перевіреної технології поетапного удосконалення даної методики.

Ключевые слова: *інструментально-виконавські навички, учитель музичного мистецтва, виконавські дії, рухові акти.*

The article deals with the process of formation of the instrumental and performing skills of future teachers of music. The content of the experimentally proven technology poetically improve this technique.

Keywords: *instrumental performance skills, a teacher of music, performing actions, motor acts.*

Стрімка інтеграція України у світовий культурно-інформаційний простір посилила вимоги до підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів. Насамперед це стосується майбутніх фахівців мистецького профілю, зокрема учителів музики. Завдяки їм підрастаюче покоління отримує інформацію про життєвий та творчий шлях вітчизняних композиторів. Така передача слухачам духовних цінностей народу відбувається не лише мовним спілкуванням, а й завдяки грі на музичних інструментах. Саме тому актуалізації набуває інструментальна підготовка майбутніх учителів музики, у якій важливе місце відводиться проблемі формування та відтворення виконавських навичок.

У теорії та методиці музичного навчання проблема формування виконавських навичок інструменталістів розглядається з трьох позицій, а саме:

- анатомії та фізіології, де увага спрямовується лише на вироблення рухових актів без усвідомленого управління процесом створення їх уявлених взірців (Р. Брейтгаупт, Й. Гат, Л. Демпе, М. Клементі, Ф. Штейнгаузен та ін.);

- психотехніки, згідно з якою пріоритетного значення набуває психологічна сфера у формуванні універсальних рухів без урахування фізіологічних особливостей музикантів (Й. Гофман, К. Мартінсен, Ю. Цагареллі, Д. Юник, Т. Юник та ін.);

- інтонаційно-сміслового звукомовлення та розуміння мікроструктури музичного твору як синтетичного явища виконавської техніки (Б. Асаф'єв, Л. Гінзбург, М. Давидов, Г. Нейгауз та ін.).

Спроби вирішення проблеми формування інструментально-виконавських навичок музикантів простежуються також у емпіричних і теоретичних працях Л. Баренбойма, Й. Гата, П. Гвоздева, Н. Голубовської, М. Дьяченка, Б. Єгорова, Я. Зака, Б. Землянського, І. Котляревського, Г. Курковського, Ф. Ліпса, Ю. Полянського, Р. Сапожнікова, М. Смірнова, Г. Ципіна, В. Шапіро, Г. Шахова, В. Юзлової, Ю. Янкелевича, І. Яшкевича та інших. Зокрема, виявлено наявність певних досягнень у сфері підбору доцільних рухів з метою вирішення виконавських задач та відповідних вправ для їхнього відпрацювання, накопичення рухових відчуттів під час відтворення цих вправ, автоматизації сформованих дій тощо. Втім, теорія та методика музичного навчання вимагає діючих технологій формування виконавських навичок майбутніх фахівців у процесі їх інструментальної підготовки, які б ґрунтувалися на останніх досягненнях психолого-педагогічних та психолого-фізіологічних наукових досліджень.

Отже, під час виявлення перспективних напрямків удосконалення процесу формування досліджуваного феномена слід спиратися на ті ідеї, що залишилися поза увагою визначних педагогів і видатних виконавців. До них відносяться деякі психолого-фізіологічні особливості формування рухових навичок (П. Анохін, М. Бернштейн, П. Гальперін, О. Запорожець, О. Лурія, В. Сластенін та ін.), залежність процесу вироблення і відтворення виконавських навичок майбутніх учителів музики у процесі інструментальної підготовки від активізації механізмів мислення суб'єктів діяльності (Г. Абрамова, Є. Бойко, А. Брушлинський, Л. Веккер, З. Калмикова, О. Самойлов, Р. Солсо, Л. Столяренко, О. Тихомиров та ін.) тощо.

Вивчення поставленої проблеми починалося з констатувального експеримента. Аналіз його результатів показав, що стан сформованості інструментально-виконавських навичок студентів мистецьких факультетів вищих закладів освіти загалом є незадовільним. Зі всіх 156 майбутніх учителів музики високого рівня сформованості означеного феномена зуміли досягти лише 3 особи (1,9%), достатній рівень гри продемонстрували 8 (5,1%), середній – 38 (24,4%), низький – 73 (46,8%) і дуже низький – 34 (21,8%) студента. Саме тому виникла необхідність у віднайденні перспективних напрямків цілеспрямованого формування виконавських навичок студентів-інструменталістів завдяки проведенню пошукових експериментів.

Перший пошуковий експеримент спрямовувався на виявлення перспективних напрямків формування виконавських навичок студентів на основі застосування в процесі їх інструментальної підготовки вихідних положень психологічної науки щодо створення декількох варіантів вирішення виконавських задач. Відповідно до цього було висунуто припущення, що рівень сформованості інструментально-виконавських навичок підвищиться за рахунок створення допустимого кола варіантів реалізації рухових дій (вирішення виконавських задач) з подальшим його використанням залежно від ситуації (умов відтворення музичного матеріалу).

Перевірка дієздатності сформульованої гіпотези відбувалася протягом одного семестру навчального року. Під час роботи над музичним матеріалом студентам ЕГ рекомендувалося:

- постійно здійснювати аналіз музичного матеріалу;
- відшукувати необхідні рухи шляхом нащупування, заздалегідь прогнозуючи результати їх відтворення;
- передбачати декілька варіантів вирішення виконавських задач, які б у майбутньому не викликали процес деавтоматизації сформованих навичок;
- створювати у свідомості образи відповідних умов виконання музичних творів;
- уявляти і мисленнево об'єднувати окремі рухи в ланцюжки (дії);
- відшукувати варіанти рішень кожної з проміжних задач, сформульованих у контексті загального емоційно-образного змісту музичних творів;

- піддавати постійній корекції та подальшій автоматизації всі віднайдені варіанти виконання рухових дій;
- використовувати альтернативні варіанти вирішення задач залежно від зміни ситуації (умов виконання музичних творів).

Результати першого пошукового експеримента показали, що гіпотеза стосовно підвищення рівня сформованості виконавських навичок за рахунок створення допустимого кола варіантів відтворення рухових дій (вирішення виконавських задач) з подальшим його використанням залежно від ситуації (умов реалізації музичного матеріалу) отримала підтвердження. Позитивна динаміка від впровадження педагогічних настанов у процес інструментальної підготовки майбутніх учителів музики склала 3,7%.

Метою другого пошукового експеримента було виявлення перспективних напрямків удосконалення виконавських навичок на основі застосування в інструментальній підготовці студентів вихідних положень психологічної науки щодо створення уявлених взірців рухових дій. На основі інформації стосовно створення синтетичних образів рухів та операції мисленнєвого прогнозування під час формування взірців рухових актів, було зроблено припущення, що рівень сформованості означеного феномену підвищуватиметься за рахунок:

- створення уявлених взірців виконання дій шляхом вірного показу педагогом рухових актів, використання на практиці операції мисленнєвого прогнозування (передбачення), визначення оптимальних траєкторій рухів, цілісного бачення змісту задач і умов їх вирішення (використання образного мислення) та внесення необхідної кількості корекцій на основі отриманих результатів екстеріоризації моделей рухів у вигляді перцептивних дій;
- звіряння отриманих наслідків рухових дій з уявленими взірцями під час роботи над музичним матеріалом;
- внесення необхідних поправок у процес виконання рухових дій на основі звіряння результатів їх відтворення.

Під час роботи над музичним матеріалом студентам ЕГ рекомендувалося:

- створювати в уяві образи минулого, тобто усвідомлювати старі рухи, що лежать в основі віднайдених нових;
- формувати у свідомості нові рухи та передбачати результати їх відтворення за рахунок використання операції мисленнєвого прогнозування;
- визначати та повністю усвідомлювати майбутні умови виконання дій;
- створювати в уяві абстрактні схеми рухових актів;
- завдяки використанню внутрішнього слуху формувати моторні образи рухів, тобто передбачати темпи і ритми їх відтворення;
- уявляти траєкторії виконання рухових актів (траєкторії рухів від клавіш до клавіш і траєкторії рухів пальців у задані точки).

Подальше впровадження цих технологій вимагало мисленнєвого об'єднання результатів вищезазначених педагогічних настанов. Таким чином, у свідомості інструменталістів створювалися взірці рухових дій, необхідні для вирішення виконавських задач. Під час роботи над музичним матеріалом студентам ЕГ рекомендувалося також звіряти наслідки відтворення дій з уявленими взірцями і на основі цього вносити необхідні корекції у процес реалізації рухових актів.

Результати другого пошукового експеримента засвідчили, що позитивна динаміка від впровадження педагогічних настанов у процес інструментальної підготовки майбутніх учителів музики склала 4,2%.

Третій пошуковий експеримент спрямовувався на виявлення перспективних напрямків виконавських навичок у студентів в процесі їх інструментальної підготовки, запам'ятовування рухових дій шляхом використання фрагментарного, цілісного, розподіленого і концентрованого методів. Відповідно було зроблено припущення, що рівень сформованості інструментально-виконавських навичок буде підвищуватися завдяки запам'ятовуванню рухових дій за умов комплексного використання усіх чотирьох методів.

Впровадження розроблених інновацій у процес самостійної роботи студентів ЕГ протягом одного семестру передбачало, перш за все, виконання ними таких педагогічних

настанов:

- розпочинати роботу над музичним матеріалом із запам'ятовувати дії по фрагментах, при цьому мисленнєво аналізувати процес їх відтворення;

- здійснювати поступовий перехід до використання цілісного методу запам'ятовування дій за рахунок об'єднання окремих рухових актів в єдине ціле шляхом повного усвідомлення та логічності викладення музичного матеріалу;

- розподілений метод заучування дій, який характеризується поверненням до здійснення необхідної кількості повторень рухових актів через певний проміжок часу, застосовувати у парі з вищезгаданими методами;

- на початку використання розподіленого методу запам'ятовування дій відшукувати оптимальну величину інтервалів між тренуваннями шляхом уникнення занадто великих перерв у процесі занять, оскільки це призводить до стирання з пам'яті будь-якої інформації, не допускати також включення концентрованого методу (за рахунок досить малих інтервалів), застосування якого під час роботи над складними діями викликає ризик виникнення перевтоми та монотонії, котрі супроводжуються зменшенням інтенсивності уваги і погіршенням процесу запам'ятовування рухових актів;

- концентрований метод заучування дій, що характеризується великою кількістю їх повторень за один день, використовувати лише для вивчення нескладних дій або окремих рухів і тільки в парі з розподіленим методом.

Результати контрольних прослуховувань показали, що рівень сформованості фахових навичок підвищується завдяки запам'ятовуванню рухових дій шляхом комплексного використання фрагментарного, цілісного, розподіленого і концентрованого методів. Позитивна динаміка від впровадження педагогічних настанов у процес інструментальної підготовки майбутніх учителів музики склала 4%.

У результаті проведення пошукових експериментів перспективними напрямками вдосконалення процесу вироблення інструментально-виконавських навичок музикантів виявилися такі:

1) створення під час роботи над музичним матеріалом допустимого кола альтернативних варіантів реалізації рухових актів (вирішення виконавських задач) з подальшим їх використанням залежно від ситуації;

2) формування уявлених взірців виконавських дій і внесення необхідних корекцій у структуру та процес реалізації рухових актів на основі їх звіряння з результатами гри;

3) комплексне використання під час роботи над музичним матеріалом фрагментарного, цілісного, розподіленого і концентрованого методів запам'ятовування дій.

Отримані під час пошукових експериментів результати можуть стати основою для подальших пошуків перспективних напрямків формування інструментально-виконавських навичок майбутніх фахівців.

Література

1. **Бернштейн Н. А.** Физиология движений и активность / Николай Александрович Бернштейн; под ред. акад. О. Г. Газенко. – М.: Наука, 1990. – 494 с.

2. **Гат Й.** Техника фортепьянной игры / Йозеф Гат; [пер. с венгер. Эржебет Фоно]. – М.: Музыка. – Будапешт: Корвина, 1973. – 243, [3] с.

3. **Гофман И.** Фортепьянная игра. Ответы на вопросы о фортепьянной игре / Иосиф Гофман; [пер. с англ. Г. А. Павлова]. – М.: Музгиз, 1961. – 223 с.

4. **Давидов М. А.** Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста : навч. посіб. [для вищ. муз. навч. закладів] / Микола Андрійович Давидов. – К.: Муз. Україна, 1997. – 240, [4] с.

5. **Дьяченко Н. Г.** Теоретические основы воспитания и обучения в музыкальных учебных заведениях / Дьяченко Н. Г., Котляревский И. А., Полянский Ю. А. – К.: Муз. Україна, 1987. – 110, [2] с.

4. **Ильин Е. П.** Психомоторная организация человека : учеб. [для вузов] / Евгений Павлович Ильин. – СПб.: Питер, 2003. – 384 с. – (Серия “Учебник нового века”).

5. **Клименко В. В.** Психомоторные способности юного спортсмена / Виктор Васильевич Клименко. – К.: Здоров'я, 1987. – 168 с.
6. **Лурия А. Р.** Мозг человека и психические процессы / А. Р. Лурия. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1963. – Т. 1: Нейропсихологические исследования. – 1963. – 476 с.
7. **Мартинсен К. А.** Методика индивидуального преподавания игры на фортепиано / Карл Адольф Мартинсен; [пер. с нем. В. Л. Михелис]; ред., комментарии и вступ. ст. Л. И. Ройзмана. – М.: Музыка, 1977. – 126, [2] с.
8. **Цагарелли Ю. А.** Психология музыкально-исполнительской деятельности: дис. ... доктора психол. наук : 19.00.03 / Цагарелли Юрий Алексеевич. – Казань, 1989. – 425 с.
9. **Юник Д. Г.** Виконавська надійність музикантів: зміст, структура і методика формування / Дмитро Григорович Юник. – К.: ДАКККіМ, 2009. – 338, [2] с.
10. **Юник Т. І.** Вдосконалення методики запам'ятовування музичного тексту як засіб розвитку виконавської майстерності студентів-піаністів (на матеріалі педвузів): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Юник Тетяна Іванівна. – К., 1996. – 238 с.

УДК 378.091.21:78.071.2

Т. О. Підварко

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

В статье рассматриваются принципы и особенности личностно-ориентированного подхода в подготовке студентов-музыкантов. Освещена роль метода проектов как одного из видов современных педагогических технологий, которые способствуют формированию у студентов музыкально-исполнительской компетенции.

Ключевые слова: *личностно-ориентированный подход, метод проектов, творчество, рефлексия, индивидуальность.*

The article deals with the principles and features of individually oriented approach in studying musicians. The role of the project method as a kind of modern educational technology, which promotes students to musical performance expertise, is disclosed in the article.

Keywords: *personally-oriented approach, project method, creativity, reflection and individuality.*

Провідною метою модернізації та удосконалення вищої освіти в Україні є досягнення принципово нового рівня якості підготовки майбутнього фахівця. Вирішення цього завдання пов'язане зі зміною акцентів у меті вищої освіти з формування випускника вищої школи на вирішення проблеми цілісного розвитку особистості студента, його творчої індивідуальності, підготовки до професійної діяльності в умовах інноваційного розвитку суспільства. Серед великого числа новацій, що застосовуються у системі освіти, особлива увага приділяється таким технологіям, де викладач виступає не джерелом навчальної інформації, а є організатором і координатором творчого навчального процесу, спрямовує діяльність студентів у потрібне русло, при цьому враховуючи індивідуальні здібності кожного студента. Серед подібних технологій найбільш відома технологія особистісно орієнтованого навчання. Дана технологія стоїть на одному з перших місць по значимості і пов'язаними з нею очікуваннями щодо підвищення якості освіти.

Важливе місце у підготовці майбутнього вчителя музики посідає процес самоствердження цілісної, освіченої, інтелектуально зрілої, ініціативної, відповідальної особистості, спроможної до творчої самореалізації й розвитку інновацій музично-освітньої галузі.

Щоб творити, створювати нове, майбутньому вчителю музики необхідно розвивати й удосконалювати музично-виконавські здібності, аби ефективно реалізовувати художньо-інтерпретаційні знання та вміння, професійні якості, музично-виконавський досвід, ціннісні